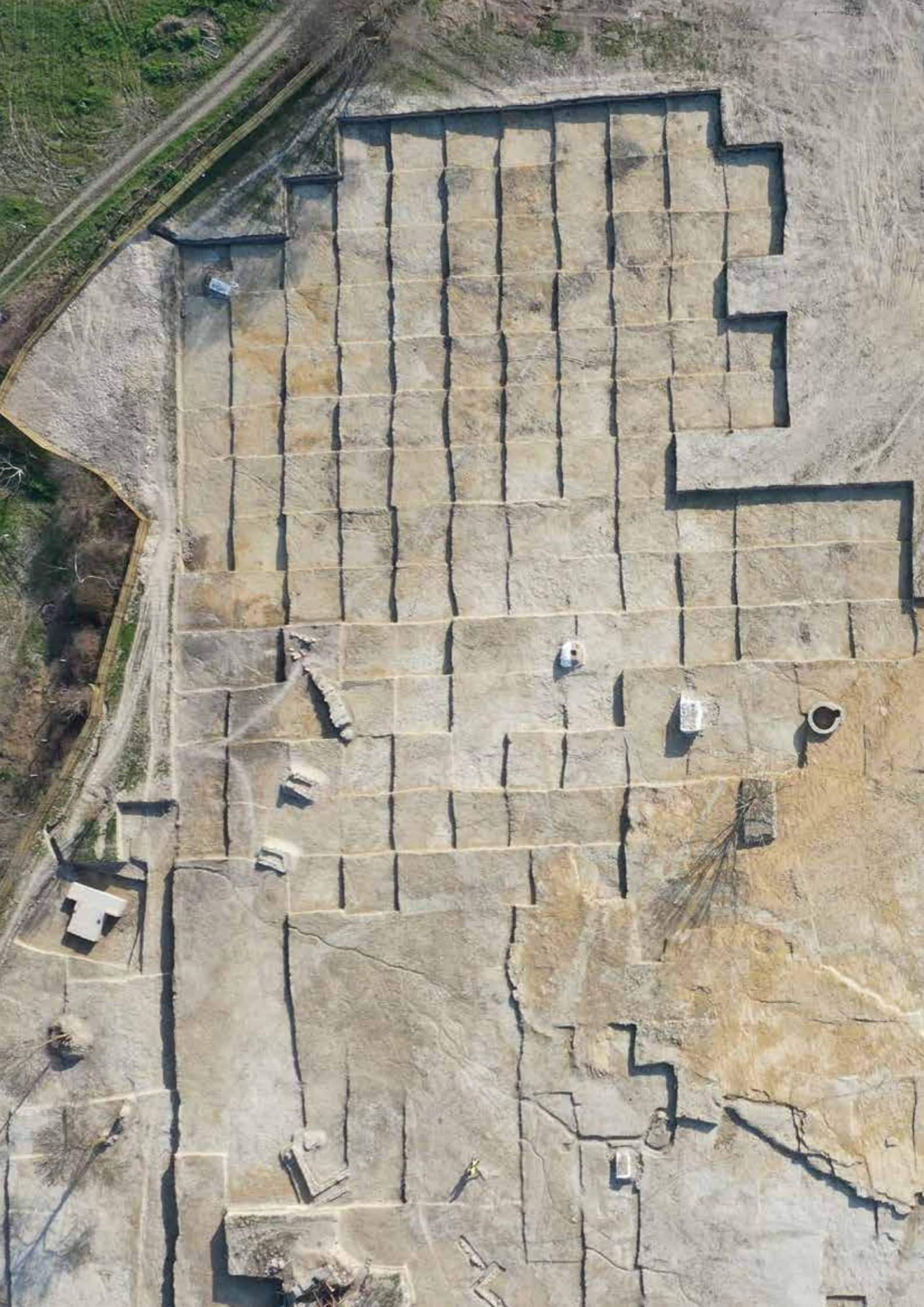

“Alaiye Şehitliği Müzesi”
Arkeolojik Kazıları

Rahmi ASAL, Tuğçe AKBAYTOGAN,
Yusuf ÇURKU, Gökhan YILDIRIM

”

“Alaiye Şehitliği Müzesi” Arkeolojik Kazıları*

“Alaiye Martyrdom Museum” Archaeological Excavations

Rahmi ASAL **

Tuğçe AKBAYTOGAN***

Yusuf ÇURKU****

Gökhan YILDIRIM*****

Özet

“Alaiye Şehitliği Müzesi” arkeolojik kazıları İstanbul Valiliği Yatırım İzleme Koordinasyon Bölümü Başkanlığı’nın geliştirdiği “Şehitlik Müzesi” projesi kapsamında 2019 yılı Temmuz ayında başlatılmıştır. Çatalca ilçesi, Yazlık köyü, 4 pafta, 756 ve 758 numaralı parsellerde İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürlüğü denetiminde yürütülen çalışmalar yaklaşık dokuz ay sürmüştür. Kazılar sonucunda Birinci Balkan Savaşı’nda şehit düşen Osmanlı askerlerine ait mezarlar, İkinci Dünya Savaşı’na hazırlık sürecinde inşa edilen koruganlar ile çok sayıda askeri materyal ortaya çıkarılmıştır. Bu makalede, “Alaiye Şehitliği Müzesi” arkeolojik kazıları sürecinde tespiti yapılan mezarların belgelenmesi, tarihlendirilmesi ve çıkarılan askeri materyalin değerlendirilmesinin yanı sıra gün ışığına çıkarılan koruganların tarihi ve genel mimari özelliklerinin anlatımı hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Birinci Balkan Savaşı, Alaiye Şehitliği, Şehit Mezarları, Korugan, Askeri Materyal.

Abstract

Archaeological excavations at the “Alaiye Martyrdom Museum” started in July of the 2019 within the scope of the “Martyrdom Museum” project developed by Istanbul Governorship, Department of Investment Monitoring and Coordination. The works carried out under the supervision of the Istanbul Archaeology Museums Directorate in Çatalca District, Yazlık Village, sheet 4, plots 756 and 758 lasted for about nine months. As a result of the excavations, the graves of the Ottoman soldiers who were martyred in the First Balkan War, the blockhouses built during the preparation of the World War II and many military materials were discovered. In this article, it is aimed to document, date and evaluate the graves and military material, as well as to explain the historical and general architectural features of the blockhouses unearthed in the archaeological excavations of the “Alaiye Martyrdom Museum”.

Key Words: First Balkan War, Alaiye Martyrs’ Cemetery, Martyrs’ Graves, Blockhouse, Military Material.

* Geliş Tarihi: 12.10.2021- Kabul Tarihi: 26.01.2022

** Müze Müdürü- Arkeolog, İstanbul Arkeoloji Müzeleri, İstanbul/Türkiye, rahmiasal@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-6976-1356

*** Müdür Yardımcısı-Arkeolog, İstanbul Arkeoloji Müzeleri, İstanbul/Türkiye, takbaytogan@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-6894-322X

**** Antropolog, İstanbul Arkeoloji Müzeleri, İstanbul/Türkiye, curkuyusuf@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-5074-4310

***** Antropolog, İstanbul Arkeoloji Müzeleri, İstanbul/Türkiye, gokhan.yildirim@ktb.gov.tr, ORCID ID: 0000-0002-7565-4805

Giriş

Osmanlı Devleti'nin Birinci Balkan Savaşı sırasında Batı Trakya Cephesi'nde aldığı ağır mağlubiyetler, Osmanlı Ordusu'nun Çatalca içlerine kadar çekilmesiyle sonuçlanmış ve Çatalca'da Birinci Balkan Savaşı'nın en kritik savunma hatlarından biri kurulmuştur (Nihad, 2013). Osmanlı Ordusu ile Bulgar Ordusu'nu karşı karşıya getiren bu önemli hatta başlayan küçük çaplı çarpışmalar, savaşın ilerleyen günlerinde şiddetini arttırarak Dağyenice, Yazlık, Kestanelik ve Yassıören köyleri başta olmak üzere birçok yerleşim noktasında görülmeye başlanmıştır (Hochwachter, 2019: s.93). Çarpışmaların getirdiği ağır koşullar ile kolera başta olmak üzere bölgede ortaya çıkan çeşitli salgın hastalıklar, her iki ordu adına büyük kayıplara sebep olmuştur (Çapa, 1990: s.95). 17 Kasım 1912 tarihli Yunan Embros gazetesindeki bir haberde, kötü hava koşulları ve salgınlar yüzünden Osmanlı askerinin durumunun kötü olduğu ve kolera sebebiyle askeri birliklerdeki ölüm sayısının arttığı belirtilmiştir (Erdem, 2013: s.808; Ayışığı, 2020: s.52). Bulgar Ordusu'nda ise 17 Kasım ile 3 Aralık tarihleri arasında koleraya yakalanan yaklaşık 30 bin askerden 4615'i ölmüştür (Zeyrek, 2012: s.266).

Savaşın kara ayağı, salgın hastalıklar başta olmak üzere birçok olumsuzluğun içinde devam ederken denizde ise Osmanlı donanması, Bulgar Ordusu'nun her hattan saldırıya geçmesini top atışları ile engelleyerek savaşın seyrini değiştirmeyi başarmış ve Çatalca Muharebesi'nden avantajlı şekilde ayrılan tarafın Osmanlı Devleti olmasını sağlamıştır (Tuna, 2016: s.50).

Osmanlı Ordusu'nun Çatalca'daki başarılı savunması, Balkan Savaşı'nın dönüm noktası olmuş ve askeri açıdan önemli sonuçlar meydana getirmiştir (Türk Silahlı Kuvvetleri, 1993: s.301).

Birinci Balkan Savaşı cephelerinden biri olan Çatalca Muharebesi'nde şehit düşen askerlerden, mezar yerleri bilinenler ve öngörülenler için bölgede şehitlikler yapıldığı görülmüştür. Bu şehitliklerden biri Alaiye Şehitliği'dir¹ (Resim 1).

Alaiye Şehitliği, 17 Kasım 1912 gecesi görev yerlerinde istirahate geçtikleri sırada yorgunluklarına yenik düşerek uykuya dalan ve bu uyku sırasında bölgede bulunan Bulgar birliklerinin gece baskını ile süngüden geçirilen Alaiye Taburu askerlerinin anısına yaptırılmıştır (TSK, 1993; Nihad, 2013; Nihad, 2015). İstanbul 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 19.08.2021 tarih ve 6347 kararında Alaiye Şehitliği'nin 1959 yılında Bağımsız Korugan Taburu Komutanı Binbaşı Tahsin TİBET tarafından yaptırıldığı bilgisi yer almaktadır.

Alaiye Şehitliği'nin çevre düzenlemesine yönelik İstanbul Valiliği birimlerince "Şehitlik Müzesi" projesi geliştirilmiştir². Alaiye Şehitliği'nin kuzey ve batı sınırlarında yer alan 756 ve 758 numaralı parseller üzerinde planlan proje kapsamında alınan izinlerin ardından 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 30.05.2019 tarih ve 4329 sayılı kararı doğrultusunda İstanbul Arkeoloji Müzelerinin başkanlığında 22.07.2019-17.03.2020 tarihleri arasında arkeolojik kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir (Resim 2-4).

1.Gereç ve Yöntem

"Alaiye Şehitliği Müzesi" arkeolojik kazı çalışmaları öncesinde yerel halk ile görüşmeler yapılarak kazı alanı ve çevresi ile ilgili bilgi edinilmiştir³.

Alandaki çalışmalara on gün süren temizlik çalışması ile başlanmış ve akabinde proje alanı 5,00 x 5,00 m ölçülerindeki beş yüz plan-kareye bölünerek kazı çalışmasına geçilmiştir.

Mezarların açılması sürecinde mezarın kenar noktasından başlanarak kademeli şekilde kazı çalışması yapılmış ve bu çalışmalarda farklı ebatlarda el kürekleri, fırçalar, dişçi aletleri ve mala kullanılmıştır. Mezarlardan çıkarılan toprak elenerek küçük kemiklerin gözden kaçmasının önüne geçilmiştir. Çalışmalar sırasında ortaya çıkan buluntuların yerinde belgelenmesi işlemi jalon, tabela, yön oku ve ölçek birlikteliğinde fotoğraflama yöntemiyle sağlanmıştır. Çıkarılan mezarlara kod numaraları verilmiştir. Aynı

1 Kazı çalışması öncesinde Çatalca'da yapılan yüzey araştırmasında Birinci Balkan Savaşı'na ait diğer şehitliklerin Kestanelik Köyü'ndeki Asımpaşa Tabyası Şehitliği ile Yassıören Köyü'ndeki Gazilertepe Şehitliği olduğu görülmüştür.

2 Bostancı Mimarlık Firmasının çizimini gerçekleştirdiği projenin uygulayıcısı ANKE İnşaat ve Restorasyon Firmasıdır.

3 Kazı çalışmaları öncesi yerel halk ile yapılan görüşmelerde, kazı alanının uzun süre tarım arazisi olarak kullanıldığı sözlü bilgisi edinilmiştir. Kazı başlangıcında, alanda tespiti yapılan pulluk izleri, çok sayıda ayçiçeği ve buğday başağı, edinilen bu bilgiyi desteklemektedir.

mezar içerisinde birden fazla iskelete ulaşılmış ve bu iskeletler kendi içerisinde numaralandırılmıştır. İskeletler üzerine makroskobik çalışmalar yapılmış ve bu çalışmalarda travma ve hastalık izlerini belirlemeye yönelik gözlemlerde bulunulmuştur. Mezarlardan elde edilen buluntular, belgeleme işlemlerinin ardından farklı ebatlardaki şeffaf plastik kasalar ve kilitli poşetler içerisinde kazı yerleşkesindeki depo konteynırına taşınmıştır. Depo yerinde tasnif, ölçüm, çizim ve fotoğraf çekimi işlemleri tamamlanan buluntuların bilgisayar ortamında etüt-envanter listeleri ile envanter fişleri hazırlanmıştır.

Kazı alanında belirlenen koruganlara numaralar verilmiştir. Betonarme şeklindeki yapıların içinde temizlik çalışması yapılmış ve ortaya çıkartılan dolgu toprak, eleklerden geçirilerek olası askeri bulguların gözden kaçması engellenmiştir. Koruganların belgelenmesi jalon, tabela ve yön oku birlikteliğinde çekilen çok sayıda fotoğraf ile gerçekleştirilmiştir.

Kazılarda ortaya çıkarılan kalıntıların belgeleme çalışmalarında konvansiyonel yöntemlerin yanı sıra ileri teknolojik yöntemler de kullanılmıştır. Bilgisayar ortamında hazırlanan ölçekli çizimlerin veri bilgileri sayısal ortamda oluşturulmuştur. Lazer tarayıcı ile tüm kemiklerin her bir noktasının x, y, z koordinatları alınmıştır. Kullanılan bu yöntemle her bir kemik parçasının istenildiği takdirde milimetrik ölçüsünün alınması ve konumunun doğru şekilde belgelenmesi sağlanmıştır. GPS verileri ve konumunu sabitleyebilen insansız hava araçları ile mezarların ve koruganların deniz seviyesine göre kotları alınmış, hava fotoğraflarının çekimi yapılmış ve fotoğrafların çekildikleri yer plan üzerine işaretlenerek kazı arşivine eklenmiştir.

“Alaiye Şehitliği Müzesi” arkeolojik kazı çalışmalarının yürütüldüğü bölgedeki mevsimsel koşulların sıklıkla değişkenlik göstermesinin oluşturabileceği sorunların önüne geçmek için, toplu mezar ile çevresindeki mezarların yer aldığı noktanın üzeri ahşap ve demir sac sistemiyle örtülerek kapalı bir mekân oluşturulmuştur. Bahse konu mekânın çevresinde drenaj kanalı kazılmış ve yağmur suyunun mekân içerisine girmesi engellenmiştir. Tüm mezarların üzeri restoratör eşliğinde elenmiş dere kumu, Amerikan bezi ve ince çakıl taşı kullanılarak kapatılmıştır.

2. Mezarlar

“Alaiye Şehitliği Müzesi” arkeolojik kazı çalışmalarında 13 bireyden oluşan toplu mezar ile tekli gömüt şeklindeki 17 mezarın tespiti yapılmıştır.

2.1. Toplu Mezar

G9 plan-karesinde yürütülen kazılarda kafatası, humerus ve ulna kemikleriyle dağınık vaziyette karşılaşmış ve çalışmalar o bölgede yoğunlaştırılmıştır. Kazı çalışmaları neticesinde yaklaşık 4.50x4.00 m ölçülerindeki yüzeysel bir çukurun içerisine hızlı ve düzensiz bir şekilde gömüldüğü anlaşılan 13 bireyin toplu mezarı açığa çıkarılmıştır. 143.00 m kotunda tespiti yapılan mezardaki bireylerin doğal zemin üzerinde ve kuzeybatı-güneydoğu aksında uzandığı, yüzlerinin ise farklı yönlere baktığı belirlenmiştir (Resim 5-6).

Mezarın belgelenmesi aşamasında bireylerin üzerinde sikke, yüzük, cevşen, süngü, şarjör, mermi, tütün tabakası, sigara ağızlığı ile çok sayıda düğme ve kemer tokası tespit edilmiştir (Resim 7-19). Mezar buluntularından 1 adet gümüş sikke Sultan II. Mahmud, 5 adet nikel sikke ise Sultan Mehmed Reşad devrine aittir. Günümüze en yakın sikke 1912 yılına tarihlendirilmiştir⁴. Ayrıca bir kemer tokası üzerinde ay ve yıldız, diğer kemer tokası üzerinde sadece ay kabartmasının bulunduğu, mermilerin bir kısmının dairesel yüzeyinde ise simetrik olarak yerleştirilmiş mavzer, mim harfi, ay yıldız betimleri ile Rumi 1325 (1909-1910) tarihinin yazılı olduğu görülmüştür.

Birey 1

Kuzeybatı-güneydoğu aksında uzanan ve dorsal şekilde yatırılan bireyin kafatası kemikleri yok denecek kadar az sayıdadır. Bireyin tibia kemiklerinin Birey 5’in gövdesinin altına doğru devam etmesi nedeni ile alt ekstremite kemikleri tamamen açığa çıkarılamamıştır. Lomber vertebraları hizasında 1 adet borazan aksanı ve sigara ağızlığı ele geçmiştir.

4 Sikkelerin tarihlendirilmesi, İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürlüğü İslami Sikke Kabinesi uzmanı Sanat Tarihçi Ömer ÇEPNİOĞLU tarafından yapılmıştır.

Birey 2

Kuzeybatı-güneydoğu aksında uzanan ve dorsal pozisyona sahip olan bireyin kafatası iskeletinin ve toraks iskeletine ait kemiklerin makro yapısının bozulduğu, sağ kol kemiklerinin Birey 1'in alt kısmında kaldığı, sol kol kemiklerinin ise kafatasına paralel şekilde batı yönünde uzandığı görülmüştür. Bireyin alt uzuvları arasında Birey 6'nın gövdesi yer almaktadır. Yürütülen belgeleme çalışmaları sonucunda Birey 2'nin, pelvisine saplanan süngü sebebiyle öldüğü belirlenmiştir (Resim 15).

Birey 3

Kuzeybatı-güneydoğu yönünde uzanan ve dorsal pozisyonda yatırılan bireyin kafatası kemikleri parçalı yapıdadır. Sağ kol kemiklerinden radius ve ulna, Birey 2'nin gövde iskeletinin altında kalmıştır. Toraks iskeletini oluşturan kemiklerin fiziki yapısı kötü durumdadır. Alt ve üst ekstremitelere ait kemikler büyük oranda korunmuştur. Bireyin kostaları üzerinde Sultan Mehmed Reşad devrine ait 1 adet nikel sikke elde edilmiştir.

Birey 4

Kuzeybatı-güneydoğu aksında uzanan ve dorsal şekilde yatırılan bireyin aksiyal iskeleti tahrip olmuştur. Pelvis ve femurunun kondisyonu iyi durumdadır. Tibia kemikleri Birey 12'nin vücudunun alt tarafında kalmıştır. Bireyin kostaları üzerinde 1 adet cevşen bulunmuştur (Resim 16).

Birey 5

Birey, kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda uzanmakta olup sırtüstü yatırılmıştır. Kafatası iskeletini oluşturan kemikler bütünlüğünü kaybetmiştir. Üst ekstremiteler ve gövde iskeleti kemikleri deforme olup alt ekstremitelere ait kemiklerin kondisyonu ise iyi durumdadır. Birey üzerinde herhangi bir buluntu tespit edilmemiştir.

Birey 6

Kuzeybatı-güneydoğu aksında uzanan bireyin kafatası Birey 2'nin alt ekstremiteler kemikleri arasında

konumlanmış olup vücudu güneye dönük vaziyettedir. Kafatası kemikleri parçalı yapıda olan bireyin maksilla kemiğinin önünde Osmanlı Ordusu'na ait kullanılmamış az sayıda mermi, mandibula kemiğinin hemen doğusunda ise Osmanlı Dönemi'ne tarihlendirilen korozyonlu 5 adet sikke bulunmuştur (Resim 17). Sikkelerin 1 adedi gümüş olup Sultan II. Mahmud, nikel olan 4 adedi ise Sultan Mehmed Reşad devrine aittir.

Birey 7

Birey, sağ kol kemiklerinin üzerine yatırılmış olup yüzü güneye bakmaktadır. Kafatası kemiklerinden yalnızca mandibula tespit edilmiştir. Toraks iskeleti kemikleri ile üst ekstremiteler kemiklerinin genel kondisyonu iyi durumdadır. Bireyin üzerinde herhangi bir buluntuya rastlanılmamıştır.

Birey 8

Kuzeybatı-güneydoğu doğrultulu uzanan birey dorsal pozisyona sahiptir. Kafatası kemiklerinin çok parçalı yapıda olduğu ve Birey 5'in tibia kemikleri arasında konumlandığı gözlenmektedir. Üst ekstremiteler kemikleri ile toraks iskeletini oluşturan kemiklerin kondisyonu kötü durumdadır. Alt ekstremiteler kemikleri iyi bir şekilde korunan bireyin sol femuru üzerinde bütün tabakası bulunmuştur.

Birey 9

Dorsal pozisyona sahip birey, kuzeybatı-güneydoğu yönünde uzanmakta olup yüzü kuzeye bakmaktadır. Kafatası iskeletinin bütünlüğü korunmuştur. Alt ve üst ekstremiteler kemiklerinin morfolojik özellikleri iyi durumdadır. Klavikulası üzerinde Osmanlı Ordusu'na ait az sayıda kullanılmamış mermi, sağ humerusu hizasında ise Osmanlı Dönemi'ne ait yeşil taşlı bir yüzük ele geçmiştir (Resim 18-19).

Birey 10

Kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda uzanan ve dorsal pozisyonda olan bireyin kafatası, Birey 7'nin femurları arasındadır. Üst ve alt ekstremiteler kemikleri ile gövde iskeletine ait kemiklerin kondisyonu oldukça

iyidir. Bireyin mandibulasının altında 26 yaka numarası tespit edilmiştir⁵ (Resim 20).

Birey 11

Bireyin uzanış şekli, kuzeybatı-güneydoğu doğrultuludur. Sırtüstü yatırılış şekline sahip bireyin kafatası iskeleti kemikleri ile üst ve alt ekstremitelerini oluşturan kemiklerin makro yapısının korunurluğu iyi durumdadır. Sol eli boyun omurları üzerinde bulunan bireyin ölümü öncesinde aldığı darbe kaynaklı solunum sıkıntısı yaşadığı düşünülmektedir (Resim 21). Bireyin L5 vertabrası üzerinde 1 adet kaşık bulunmuştur.

Birey 12

Kuzeybatı-güneydoğu doğrultulu uzanan ve sırtüstü yatırılan bireyin iskelet bütünlüğü korunmuştur. Sağ göz çukurunda yaklaşık 2,00x0,3 cm içeri doğru giden üçgen biçimli muhtemel kesici delici alet yaralanması mevcut olup bu kırık hat, frontal kemiğin birleşim noktasına doğru ilerlemektedir. Frontal, temporal bileşkesinde de üçgen şeklinde muhtemel kesici alet yaralanması söz konusudur (Resim 22). Bireyin üzerinde az sayıda giysi düğmesi ve 1 adet sigara ağızlığı bulunmuştur.

Birey 13

Kuzeybatı-güneydoğu aksında uzanan ve dorsal pozisyona sahip olan bireyin aksiyal iskeletini oluşturan kemikler tahrip olmuştur. Alt ve üst ekstremitte kemiklerinin büyük oranda eksik olduğu ve makro yapısının bozulduğu görülmüştür. Bireyin üzerinde herhangi bir buluntu elde edilmemiştir.

2.2 Tekli Mezarlar

Kazı çalışmaları sürecinde toplu mezarın güneyinde 5 (M1-M5), kuzeyinde 3 (M12-M14), batısında 2 (M6,M7) olmak üzere toplamda 14 mezarın tespiti yapılmıştır. Mezarların ana kaya üzerinde yer aldığı, toplu mezarı üç yönden sınırladığı ve büyük oranda korunduğu belirlenmiştir (Resim 23). Toplu mezar alanının dışında ise 7 adet mezar (M8-M11,

M15-M17) ortaya çıkarılmıştır. Yüzeyle oldukça yakın seviyede bulunan bu mezarlarda ciddi bir tahribat söz konusudur. Tahribata, zirai uygulamaların neden olduğu düşünülmektedir.

Tekli gömüt özelliğine sahip bu mezarlarda yapılan çalışmalarda yüzük, pusula, 4 adet mühür ve yaka numarası, 23 adet sikke, çok sayıda mermi ile giysi tokası elde edilmiştir. Mezar buluntularından 10 adet sikke Sultan II. Abdülhamid, 13 adet sikke ise Sultan Mehmed Reşad devrine ait olup günümüze en yakın sikke, toplu mezarda olduğu gibi 1912 yılına tarihlendirilmiştir. Ayrıca mezarlardan elde edilen diğer buluntuların da dönem ve tipoloji özellikleri açısından toplu mezar buluntularıyla benzerlik taşıdığı görülmüştür.

2.3 Toplu Mezar Bölgesindeki Tekli Mezarlar

Mezar 1 (M1)

143.00 m kotunda tespiti yapılan mezardaki birey, doğu-batı doğrultusunda uzanmakta olup dorsal pozisyonundadır. Kafatası iskeletini oluşturan kemikler bütünlüğünü kaybetmiştir. Bireyin üst ekstremitesinde humerusa rastlanılmamıştır. Toraks kemikleri ile alt ekstremitte kemiklerinin genel morfolojik yapısını koruduğu görülmüştür. Bireyin kostaları hizasında 1 adet makas ile ayna ele geçmiştir.

Mezar 2 (M2)

143.15 m kotunda tespit edilen birey, doğu-batı doğrultusunda uzanmaktadır. Dorsal pozisyonda yatırılan bireyin kafatası kemikleri çok parçalı yapıdadır. Gövde iskeletine ait kemiklerin makro yapısında bozulmalar mevcuttur. Üst ve alt uzuvların anatomik pozisyonunu koruduğu görülmüştür. Bireyin üzerinde herhangi bir buluntu elde edilmemiştir.

Mezar 3 (M3)

143.21 m kotunda belirlenen mezarda ulaşılan birey, doğu-batı aksında ve dorsal pozisyonda gömülmüştür. Bireyin kafatası kemiklerinden geriye sadece oksipital kemiği ile mandibula kalmıştır. Gövde iskeletinin

⁵ Mezarlardan elde edilen yaka numaraları Osmanlı Türkçesi rakamlarıyla yazılmıştır.

bütünlüğünü koruduğu, üst ekstremitte kemiklerinde ise eksilmeler olduğu görülmüştür. Alt ekstremitte kemikleri iyi bir kondisyona sahip olan bireyin sağ femurunun trochanter major kısmında bulunan metal kutu içerisinde 1 adet pusulaya rastlanılmıştır (Resim 24-25).

Mezar 4 (M4)

143.19 m kotunda belgelenen mezardaki birey, doğu-batı doğrultusunda ve dizleri karnına doğru hafifçe kıvrılmış şekilde uzanmaktadır. Kafatası kemikleri bütünlüğünü kaybetmiştir. Sağ falanks grubu çevreye dağılmış haldedir. Bireyin parmağında 1 adet gümüş yüzük (Resim 26-27), klavikulası üzerinde 86 yazılı yaka numarası (Resim 28-29), kostaları üzerinde ise Necmeddin yazılı 1 adet bronz mühür tespit edilmiştir⁶ (Resim 30).

Mezar 5 (M5)

143.04 m kotunda ulaşılan mezarın içindeki birey, kuzeybatı-güneydoğu aksında uzanmaktadır. Üst ekstremiteleri dirseklerden açı almış vaziyette vücudun iki yanındadır. Kafatası iskeletini oluşturan kemikler deforme olmuştur. Üst ve alt ekstremitte kemikleri ile toraks iskeletini oluşturan kemiklerin fiziksel yapısı iyi durumdadır. Bireyin kostaları üzerinde Mehmet Nuri yazılı 1 adet bronz mühür ile Osmanlı Dönemi'ne ait 4 adet gümüş sikke tespit edilmiştir (Resim 31-32). Sikkelerin 3 adedi Sultan II. Abdülhamid, 1 adedi ise Sultan Mehmed Reşad devrine tarihlendirilmiştir. Ayrıca bireyin mandibulasının altında 86 yazılı yaka numarası bulunmuştur (Resim 33).

Mezar 6 (M6)

Mezar 6, kuzeyde 142.62; güneyde ise 143.87 m kotundadır. Mezarda, başı güneyde olmak üzere kuzey-güney doğrultusunda uzanan ve dorsal pozisyonda yatırılan birey yer almaktadır (Resim 34). Bireyin klavikulasında 86 yazılı yaka numarası (Resim 35), kostaları hizasında ise Daniel yazılı 1 adet bronz mühür (Resim 36) ile Sultan II. Abdülhamid devrine ait 1 adet gümüş sikke elde edilmiştir.

Mezar 7 (M7)

143.0 m kotunda belirlenen mezardaki birey, başı kuzeye denk gelecek şekilde güney-kuzey doğrultusunda gömülmüştür (Resim 37). Dorsal şekilde konumlandırılmış bireyin sağ kolu yüzünü kapatır vaziyette olup ayakları vücudun genel kotunun üzerindedir. Bireyin mandibulasının altında 86 yazılı yaka numarası (Resim 38), kostalarının üzerinde ise Avedis yazılı 1 adet mühür (Resim 39) ile Sultan Mehmed Reşad devrine ait 1 adet nikel sikke belgelenmiştir. Ayrıca mezar içerisinde farklı mühimmatlara ait az sayıda boş kovan bulunmuştur.

Mezar 12 (M12)

143.06 m kotunda belgelenen mezarın içerisindeki birey, sağ kol kemiklerinin üzerinde uzanmakta olup yüzü güneye bakmaktadır. Kafatası iskeletine ait kemikler çok parçalı yapıdadır. Üst ve alt ekstremitte eller ve ayaklar ampute edilmiştir. Mezardaki belgeleme çalışmasında herhangi bir buluntuya rastlanılmamıştır.

Mezar 13 (M13)

143.12 m tespiti yapılan mezarda bulunan birey, doğu-batı aksında uzanmaktadır. Kafatası iskeletine ait kemikler tahrip olmuştur. Üst ekstremitte kemikleri ile toraks iskeletine ait kemiklerin morfolojik yapısı iyi durumdadır. Sol tibia haricindeki alt ekstremitte kemikleri bütünlüğünü korumuştur. Bireyin üzerinde 17 adet sikkeye rastlanılmıştır (Resim 40). Sikkelerin 6 adedi gümüş olup Sultan II. Abdülhamid, 8'i nikel ve 3'ü gümüş olmak üzere toplamda 11 adet sikke ise Sultan Mehmed Reşad devrine aittir.

Mezar 14 (M14)

143.05 kotunda ulaşılan mezardaki birey, doğu-batı aksında ve dorsal pozisyonda gömülmüştür. Bireyin alt ekstremitelerinin kondisyonu üst ekstremitelerine oranla iyi durumdadır. Bireyin kafatası tespit edilememiş olup bu durum mezarda yaşanan tahribatı açıkça göstermektedir. Mezardaki çalışmalar esnasında herhangi bir buluntu elde edilmemiştir.

⁶ Tekli mezarlarda ulaşılan mühürlerin üzerindeki yazılar Osmanlı Türkçesi'dir.

2.4 Alanın Diğer Noktalarındaki Tekli Mezarlar

Mezar 8 (M8)

142.95 m kotunda belgelenen mezardaki bireye ait kemikler karışık ve dağınık durumdadır. Geçmiş dönemlerde fiziki müdahaleye uğradığı anlaşılan mezarın çevresinde, Osmanlı Ordusu'na ait az sayıda kullanılmamış mermi tespit edilmiştir.

Mezar 9 (M9)

Kuzey-güney aksındaki mezarda radius ve fibula haricindeki kemikler bulunamamıştır. Mezarın kuzey kotu 142.93, güney kotu ise 142.88 m'dir. Yapılan belgeleme çalışmasında herhangi bir buluntu elde edilmemiştir.

Mezar 10 (M10)

Mezarın doğu kotu 141.43, batı kotu ise 141.33 m'dir. Mezardaki bireyin kraniumunun deforme olduğu; nazal, zigomatik ve maksiller kemikler ile orbital kaviteyi oluşturan kemik konstrüksiyonunda bozulmalar yaşandığı anlaşılmıştır. Üst ekstremitede humerus kemikleri kısmen korunmuş olup gövde iskeletini oluşturan kemiklerin makro yapısı ise büyük oranda bozulmuştur. Alt ekstremitate kemiklerine ulaşılamayan bireyin üzerinde az sayıda giysi düğmesi belgelenmiştir.

Mezar 11 (M11)

132.51 kotunda tespit edilen mezardaki birey, kuzey-güney doğrultusunda ve yüz üstü uzanmaktadır. Bireyin yüzünün batıya baktığı, sol kolunun ise güçlü bir şekilde zemine tutunduğu görülmektedir. Üst ekstremitede sağ kol kemiklerine ulaşılamamıştır. Sağ alt uzuvları patella kemiğinden itibaren güneydoğu yönünde uzanmakta olup sol femuru vücuduna paralel şekildedir (Resim 41). Mezarın içerisinde top mermisi başlığı ile çok sayıda şarapnel parçası bulunmuştur.

Mezar 15 (M15)

Mezar 15'te, doğu-batı aksında gömülen ve kemik kondisyonu kötü durumda olan birey yer almaktadır. Bireyin kafatası iskeleti bütünlüğünü kaybetmiştir. Gövde iskeletini oluşturan kemikler parçalı yapıdadır. Üst ekstremitate kemiklerinin morfolojik yapısı iyi durumda olup alt ekstremitate kemiklerinin tespiti yapılamamıştır. Mezardaki çalışmalarda az sayıda giysi düğmesi ele geçmiştir.

Mezar 16 (M16)

Tahribatın en fazla görüldüğü mezarlardan biridir. Tibia ve fibula ile metatarsal ve falanks grubu haricindeki kemikler belirlenememiştir. Mezarda herhangi bir buluntu tespit edilmemiştir.

Mezar 17 (M17)

Mezar içerisinde doğu-batı aksında uzanan ve dorsal şekilde yatırılan birey yer almaktadır. Kafatası iskeleti ile üst ekstremitate kemikleri tahrip olmuştur. Bireyin alt ekstremitate kemiklerinin kondisyonu iyi durumdadır. Mezar üzerinde buluntu elde edilmemiştir.

2.5 Mezarların Genel Değerlendirmesi

Toplu mezarlar, ölüm nedeni ve şekli gibi benzer özelliklere sahip iki ya da daha fazla bireyin aynı yerde gömülü olmasıdır (Schmitt, 2002; Hoşşöz, 2018). Dünya tarihine genel olarak bakıldığında toplu mezarların savaş, hastalık, intihar ve soykırım benzeri nedenlerden oluştuğu görülmektedir (Ünlütürk, 2015: s.61-74). Tekli gömüt özelliğindeki mezarlar ise toplu mezarların aksine arkeolojik alanlarda en sık karşılaşılan ve adından anlaşılacağı üzere yalnızca bir bireyin gömülü olduğu mezar tipidir.

“Alaiye Şehitliği Müzesi” arkeolojik kazılarında toplu ve tekli gömüt şeklindeki mezarlar gün yüzüne çıkarılmıştır. Mezarlarda yürütülen belgeleme çalışmasında süngü, şarjör, top mermisi başlığı, şarapnel parçası ile çok sayıda mermi ve askeri materyal ele geçmiştir. Tüm bu veriler, mezarların savaş sonucunda oluştuğunu netleştirmektedir. Mezarların tarihlendirilmesi işlemi sikke, mühür ve mermiler ışığında gerçekleştirilmiştir. Mezarlardan elde edilen

en geç tarihli sikke ve mühürlerin 1912, mermilerin ise 1909-1910 senesine tarihlendirilmesi; bu mezarların 1912 yılında bölgede gerçekleşen Birinci Balkan Savaşı sırasında şehit düşen Osmanlı askerlerine ait olduğunu göstermektedir. Ayrıca mezarlardan savaş öncesi dönemlere ait sikkelerin elde edilmesi; askerlerin söz konusu sikkeleri beraberinde taşıdıklarını akıllara getirmektedir.

Mezarların tamamı yüzeye yakın kotlarda ortaya çıkarılmıştır. Bu duruma kazı alanındaki toprak yapısının ve savaş şartlarında yaşanan zaman kısıtlılığının neden olduğu tahmin edilmektedir. Mezarlar ekseriyetle kuzeybatı-güneydoğu ve doğu-batı aksındadır. Mezar 6 ile Mezar 7 ise uzanış yönleri açısından diğer mezarlardan ayrılmaktadır. Mezar 6'daki birey kuzey-güney, hemen batısında bulunan Mezar 7'deki birey ise güney-kuzey doğrultuludur. Belgeleme çalışmalarında Mezar 6'da Daniel, Mezar 7'de ise Avedis yazılı mühür bulunmuştur. Ayrıca her iki mezarda Osmanlı Dönemi'ne ait 1 adet sikke ile 86 yazılı yaka numarası elde edilmiştir. Tüm bu veriler, Mezar 6 ve Mezar 7'nin Osmanlı Ordusu'nda görev alan gayrimüslim askerlere ait olduğunu düşündürmektedir.

3. Koruganlar

Koruganlar, modern savaş dönemleri olarak adlandırabileceğimiz yakın dönem savaşlarında kendi bölgesini kara ve hava saldırılarına karşı savunma amacıyla inşa edilen kalın duvarlı, az açıklığa sahip, iyi kamufle edilen ve geniş bir alanda görüş açısı sağlayan askeri yapılardır (Ocak ve Tekin, 2019; Aydın, 2020).

İkinci Dünya Savaşı sırasında gerçekleşebilecek saldırılarının önüne geçmek amacıyla Genel Kurmay Başkanı Fevzi ÇAKMAK'ın talimatları doğrultusunda yapılan ve Çakmak Hattı adı ile anılan koruganlar yoğun bir biçimde Çatalca'dan Büyükçekmece'ye doğru uzanmaktadır (Aydın, 2020: s.395).

Çakmak Hattı'na ait koruganların 9 adedi "Alaiye Şehitliği Müzesi" arkeolojik kazı çalışmalarında toprak altından gün ışığına çıkarılmıştır. Kazı sahasının geneline yayılım gösteren ve benzer plan özelliklerine sahip olan betonarme şeklindeki bu yapıların içerisinde birden fazla askerin teçhizatlarıyla görev alabileceği hol ve odalar tespit edilmiştir.

1 numaralı korugan

İ6-7 plan karesinde tespit edilen korugan, kazı alanının güneybatısında yer almaktadır. Yapım şekli betonarme perde tekniğinde olup perde kalınlığı 31.00 cm'dir. T plan şemasına sahip yapının dış ölçüleri 4.13x4.83 m'dir. Koruganın üst noktası 143.98 m, zemini ise toprak dolgulu olup 141.70 m kotundadır. Doğu yönünde iki girişi bulunan yapının sol aksındaki girişin önü moloz taş örgülü duvar ile kapatılmıştır. Giriş holü olarak adlandırılan kısım 0.81x4.18 m iç kullanımına sahiptir. Yapıda, orta akstaki açıklık sayesinde geçilen dikdörtgen planlı ve yaklaşık 2.00x2.40 m ölçülerinde oda bulunmaktadır.

2 numaralı korugan

BC3-4 plan karesinde belgelenen iki numaralı korugan kazı alanının güneybatısındadır. Yapım şekli betonarme perde tekniğindedir. T plan şemasına sahip yapının dış ölçüleri 4.11x4.82 m'dir (Resim 42). Betonarme perde kalınlığı 31.00 cm'dir. Üst noktası 144.28 m, zemini ise yaklaşık 141.99 m kotundadır. Kuzeydoğusunda iki giriş yeri bulunan yapının sağ aksındaki girişin önü moloz taş örgülü duvar ile kapatılmıştır. Giriş holü 0.78x4.17 m iç kullanımına sahiptir. Yapıda, orta akstaki açıklıkla geçilen dikdörtgen planlı ve yaklaşık 2.00x2.50 m ölçülerinde oda yer almaktadır.

3 numaralı korugan

Kazı alanının güneybatısındaki A6-7 plan karesinde sürdürülen çalışmalarda ortaya çıkarılan korugan, T plan tipinde ve betonarme perde tekniğinde inşa edilmiştir. Betonarme perde kalınlığı 32.00 cm'dir. Doğu yönünde iki girişi bulunan yapının dış ölçüleri 4.12x4.83 m'dir. Yapının sol aksındaki girişin önü moloz taş örgülü duvar ile kapatılmıştır. Yapının üst noktası 144.10 m, zemini ise 141.75 m kotundadır. Giriş holü, 0.80x4.24 m iç kullanımına sahiptir. Yapıda, orta akstaki açıklıkla geçiş sağlanan dikdörtgen planlı ve yaklaşık 2.06x2.43 m ölçülerinde oda bulunmaktadır.

4 numaralı korugan

AB15-16 plan karesindeki 4 numaralı korugan, doğu-batı uzantılıdır (Resim 43). Betonarme perde tekniğinde inşa edilmiştir. Yapının üst noktası 146.13 m, zemini 142.00 m kotundadır. Üstten toplam uzunluğu 11.93 m, genişliği ise 6.99 m'dir. Giriş koridoru yaklaşık 0.80x3.91 m ölçülerindeki iç kullanımına sahiptir. Giriş koridoru sonunda, sağ aksta 0.81x1.75 m boyutlarında bir mekân bulunmaktadır. Bu mekândan demir kapı aracılığıyla yaklaşık 0.93x2.45 m ebatlarına sahip bir odaya ulaşılmaktadır. Kazı alanındaki en açık mevkide bulunan bu koruganın batı duvarında dairesel formda bir açıklık bulunmakta olup açıklığın uzun menzilli silahların kullanımı için oluşturulduğu düşünülmektedir.

5 numaralı korugan

C-29 plan karesindeki korugan, kazı alanının kuzeybatısında yer almaktadır. Yapım şekli betonarme perde tekniğindedir. T plan şemasına sahip yapının dış ölçüleri 4.13x4.82 m'dir. Kuzeyden iki girişi bulunan koruganın üst noktası 140.27 m, zemini ise yaklaşık 138,00 m kotundadır. Yapı, girişin sağlandığı hol ve holdeki açıklık ile geçilen odadan oluşmaktadır.

6 numaralı korugan

G-31 plan karesindeki korugan, kazı alanının kuzeyindedir. Betonarme perde tekniğinde inşa edilmiştir. Dikdörtgen plan şemasına sahip yapının dış ölçüleri 2.10x2.70 m'dir. Betonarme perde kalınlığı 30.00 cm olan bu koruganın üst noktası 139.97 m, en alt noktası ise 137.36 m kotundadır. Güney yönünde girişi bulunan yapının içi 1.50x1.50 m boyutlarında olup kare plan şemasındadır. Yapının kuzey duvarındaki açıklıkta mazgal bulunmaktadır.

7 numaralı korugan

K-27 plan-karesinde ulaşılan koruganın yapım şekli betonarme perde tekniğindedir. T plan şemasına sahip yapının dış ölçüleri 4.11x4.76 m'dir. Koruganın üst noktası 137.48 m, zemini ise yaklaşık 135,13 m kotundadır. Doğudan iki girişi mevcut olan yapının içerisinde hol ve oda yer almaktadır.

8 numaralı korugan

V8 plan karesinde ulaşılan korugan, betonarme perde tekniğinde inşa edilmiştir. Üstten dikdörtgen plan şemasına sahip olup dış ölçüleri 2.42x3.21 m'dir. Betonarme kalınlığı 31.00 cm olan yapının üst noktası 139.42 m, zemini 137.29 m kotundadır. Batı köşesinden, 0.59 m genişliğindeki açıklık ile giriş sağlanmaktadır. Yapının içi dikdörtgen plan şemasında olup 1.80x2.00 m ölçülerindedir.

9 numaralı korugan

Y4 plan karesindeki koruganın yapım şekli betonarme perde tekniğindedir. Betonarme perde kalınlığı 32.00 cm'dir. Üstten dikdörtgen plan şemasına sahip yapının dış ölçüleri 2.42x3.20 m'dir. Batı köşesinden, 0.67 m genişliğindeki açıklık ile giriş sağlanmaktadır. Üst noktası 139.14 m, zemini ise 137.02 m kotundadır. Yapının içi dikdörtgen plan şemasında olup 1.79x2.00 m boyutlarındadır.

4. Tartışma

Mezarların şehitlere ait olması sebebiyle iskeletler üzerinde makroskobik çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Mezarlardaki belgeleme çalışmasında Birey 10'un üzerinde bulunan 26 yaka numarası ile M4, M5, M6 ve M7'deki bireylerin üzerinde tespit edilen 86 yaka numaralarının, askeri birlik simgesi olmasından yola çıkılarak yapılan araştırmalarda; 86. ve 26. Piyade Alayı'nın, Alaiye Taburu'nun uğradığı gece baskını sonrasında bölgeye gönderilen ve Bulgar kuvvetleri ile çarpışan birliklerin arasında olduğu anlaşılmıştır (TSK, 1993: s.195-198). Bu bilgiler ışığında Birey 10'un 26. Piyade Alayı, M4, M5, M6 ve M7'deki bireylerin ise 86. Piyade Alayı askerleri olduğu belirlenmiştir.

Alaiye Şehitliği, süngü ile şehit edilen Alaiyeli askerlerin anısına yaptırılmıştır. (Nihad, 2013). Bu şehitliğin kuzey ve batı sınırında yer alan kazı alanında 26. ve 86. Piyade Alayı askerlerine ait mezarların ortaya çıkarılması; özellikle Birey 2'nin pelvisinde saplı halde süngü bulunması ile Birey 12'nin kafatasında yaralayıcı bir alete ait darbe izlerinin tespit edilmesi dikkat çekmektedir. Arkeolojik çalışmalar neticesinde elde edilen bütün veriler; kazı alanında gün ışığına çıkarılan ancak birliklerine dair net bilgi bulunamayan

25 bireyin Alaiye Taburu ile ilişiği olduğu savını desteklemektedir.

86. Piyade Alayı askerlerinin üzerinde tespit edilen mühürlerde yazılı olan Avedis, Daniel, Mehmet Nuri ve Necmettin isimleri ile ilgili arşiv araştırma çalışmaları devam etmektedir.

Savaş alanlarıyla ilgili literatüre giren çalışma sayısı son derece azdır. Bu durum, “Alaiye Şehitliği Müzesi” arkeolojik kazı çalışmalarının bir benzerini İtalya’nın Veneto Bölgesi’nde gerçekleştiren araştırmacılar tarafından da dile getirilmiştir (Gaudio vd., 2013). Gaudio tarafından aktarılan ve Veneto Bölgesi kırsalında 2006 ile 2009 yılları arasında yürütölen arkeolojik kazı çalışmalarında toplu mezar içerisinde kişisel ve askeri buluntularıyla birlikte düzensiz Şekilde gömölen 7 iskelete ulaşılmış ve yapılan antropolojik gözlemler ile belgeleme çalışmaları neticesinde iskeletlerin Birinci Dünya Savaşı’nda görev alan İtalyan askerlerine ait olduğu tespit edilmiştir. İki ölkedeki farklı savaş dönemlerine ait bu mezarlar; lokasyon, gömü tipleri, mezar buluntuları ile belgeleme yöntemleri açısından benzerlik göstermektedir. Makro ölçekteki bu benzerliğin, ortak dinamiklerin yol aıttığı oluşum süreçlerinden izole olarak düşünölmemesi yerinde olacaktır.

“Alaiye Şehitliği Müzesi” arkeolojik kazılarında elde edilen buluntular, yapılan çalışmanın tanımını savaş alanı kazısına dönüştörmüştür. Türkiye’de savaş alanlarıyla ilgili bu nitelikte yapılan kazı çalışması sınırlı sayıdadır. Son dönemlerde Kültür ve Turizm Bakanlığı öncölüğünde Malazgirt Savaşı’nın gerçekleştiği alanının tespitine yönelik çalışmalar yürütölmektedir. Savaş alanlarıyla ilgili atılan bu adımların geliştirilerek sürdürölmesi; tarih yazıcılığının somut veriler ile desteklenmesi açısından önemlidir.

Sonuç

İstanbul Valiliği’nin geliştirdiği “Şehitlik Müzesi” projesi kapsamında gerçekleştirilen “Alaiye Şehitliği Müzesi” arkeolojik kazı çalışmaları, 22.07.2019 tarihinde başlamış ve yaklaşık dokuz ay sürmüştür. atalca ilçesi kırsalında gerçekleşen arkeolojik kazılarda 13’ü toplu mezar içerisinde olmak üzere Birinci Balkan Savaşı’nda Şehit düşen 30 askerinin mezarına kişisel ve askeri buluntularıyla birlikte

ulaşılması ve akabinde İkinci Dünya Savaşı’na hazırlık sürecinde inşa edilen koruganların ortaya çıkarılması bölgenin iki farklı savaş dönemindeki stratejik önemini ortaya koymuştur.

---

* “Alaiye Şehitliği Müzesi” arkeolojik kazılarına desteklerini sunan arkeolog Harun Kabakçı, Görkem Gökoluk, Eyüp Yanık, Ümit Aygör, Erdem S. Doğan, Sırrı ömleki, Hasan Binay, Emrah Kahraman, Nilüfer Aydın’a; Doç. Dr. Salim Aydın, Dr. Ömer Turan, restoratör Cem Akbulut, sanat tarihi Ömer epnioğlu’na; ayrıca Arkeo Teknik Mimarlık ekibi ile fotoğrafçı Dilara Ően Turan’a teşekkürlerimizi sunarız.

Kaynakça

- Aydın, S. (2020). İkinci Dünya Savaşında Kıyı ve İç Hat Savunması: Çakmak Hattı (Büyükçekmece-Çatalca) Koruganları, *Güvenlik Strateji Dergisi*, 16 (34), 383-451.
- Ayışığı, M. (2020). Balkan Savaşları Sırasında Kolera ile Mücadele, *Türk Dünyası Araştırmaları*, 126, 49-64.
- Çapa, M. (1990). Balkan Savaşı'nda Kızılay (Osmanlı Hilal-i Ahmer) Cemiyeti, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 1 (1), 89-115.
- Erdem, N.(2013). Balkan Savaşları Döneminde Yunan Basımında Kolera Vakaları, *Atatürk Yolu Dergisi*, 13, 804-824.
- Gaudio, D., Betto, A., Vanin, S., De Guio, A., Galassi, A., Cattaneo, C. (2013). Excavation and Study of Skeletal Remains from a World War I Mass Grave, *International Journal of Osteoarchaeology*, 25 (5), 585-592.
- Hall, C. R. (2003). *Balkan Savaşları: 1912-1913 I. Dünya Savaşı'nın Provası*, (Çev. M. Tanju Akad), İstanbul: Homer Kitapevi.
- Hochwächter, G. (2019). *Balkan Savaşı Günlüğü "Türklerle Cephe"*, (Çev. S. Toydemir), İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Hoşsöz, S. (2018). Toplu Mezar/Toplu Gömü Çalışmalarında Adli Antropolojik ve Arkeolojik Yöntemlerin Kullanılmasının Önemi, *Antropoloji Dergisi*, 35, 23-34.
- Nihad, M. (2013). Çatalca'da Osmanlı Ordusu ve Savunma Hattının Önemi, *Balkan Harbi'nde Çatalca Muharebesi* (Ed. B. Kasım), İstanbul: Çatalca Kaymakamlığı, XIX-XXIV.
- Nihad, M. (2015). Çatalca Muharebesi, *Balkan Harbi Trakya Seferi* (Ed. B. Kasım), İstanbul: Çatalca Kaymakamlığı.
- Ocak, M. T., Tekin, Ö. F. (2019). Anadolu Feneri Koruganları, *Betonart Dergisi*, 60, 66-71.
- Schmitt, S. (2002). Mass Graves and the Collection of Forensic Evidence: Genocide, War Crimes and Crimes Against Humanity, *Advances in Forensic Taphonomy; Method, Theory and Archaeological Perspectives*, (Ed. Haglund, W. D. ve Sorg, M. H.), CRC Press, 277-291.
- TSK (1993). *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Balkan Harbi Şark Ordusu II nci Cilt 1 nci Kitap Birinci Çatalca Muharebesi*, Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Tuna, O. (2016). Çatalca Savaşı'nda Türk Donanmasının Desteği, *Studies of The Ottoman Domain*, 6 (10), 25-58.
- Ünlütürk, Ö. (2015). Olay Yerine Adli Arkeolojik Yaklaşım ve Gömü Tipinin Önemi, *Antropoloji Dergisi*, 30, 61-74.
- Zeyrek, S. (2012). *Birinci Balkan Savaşı Yenilgisinin İç ve Dış Sebepleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Ekler

Resim 1: Alaiye Şehitliği'nin Görünümü (İAM Arşivi)

Resim 2: Alaiye Şehitliği'nin ve Kazı Alanının Havadan Görünümü (İAM⁷ Arşivi)

7 İAM: İstanbul Arkeoloji Müzeleri.

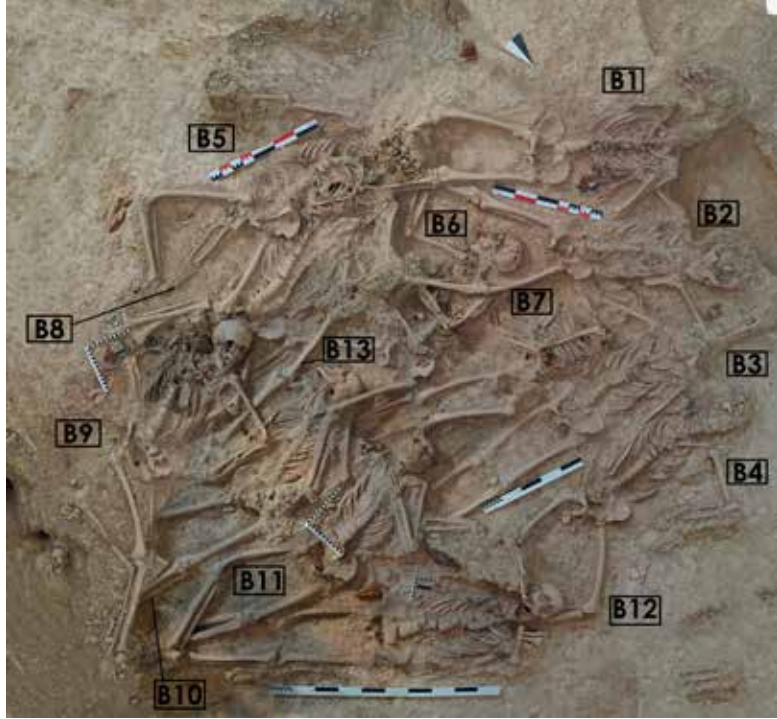

Resim 3: Bitki Temizliği Öncesi Alandan Genel Görünüm (İAM Arşivi)

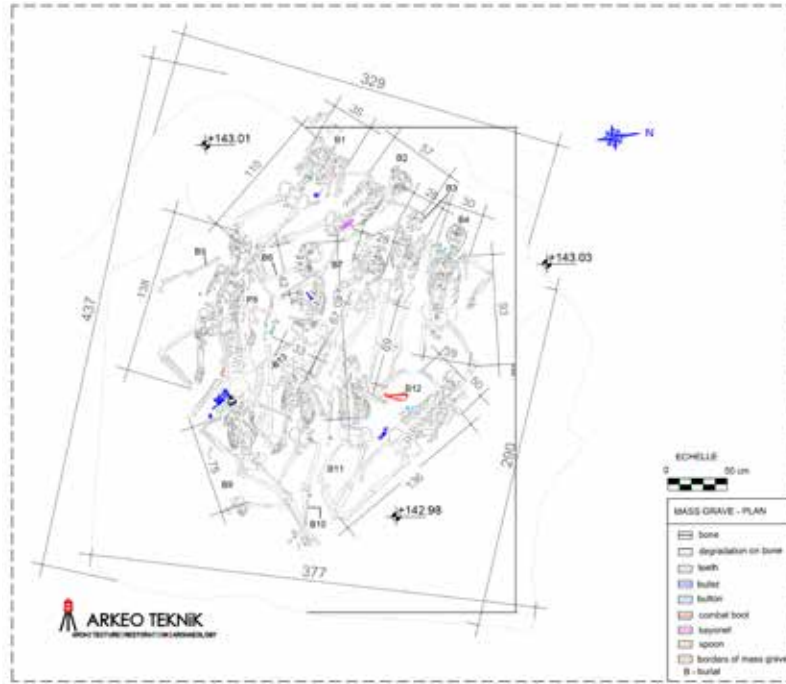

Resim 4: Kazı Alanının Havadan Görünümü (İAM Arşivi)

Resim 5: Toplu Mezardan Görünüm (İAM Arşivi)

Resim 6: Toplu Mezarın Lazer Tarama Yöntemiyle Yapılan Çizimi⁸

8 Şehit mezarları ile koruganların ölçüm, lazer tarama ve röleve işlemleri, Arkeo Teknik Mimarlık ve Restorasyon A.Ş. ekibi tarafından gerçekleştirilmiştir.

Resim 7: Kemer Tokası (İAM Arşivi)

Resim 8: Kemer Tokası (İAM Arşivi)

Resim 9: Tütün Tabakası (İAM Arşivi)

Resim 10: Sigara Ağzılığı (İAM Arşivi)

Resim 11: Giysi Düğmeleri (İAM Arşivi)

Resim 12: Düğme (İAM Arşivi)

Resim 13: Osmanlı Dönemi Sikkeleri (İAM Arşivi)

Resim 14: Osmanlı Mermisi (İAM Arşivi)

Resim 15: Birey 2'nin Pelvisindeki Bulgar Süngüsü (İAM Arşivi)

Resim 16: Birey 4'ün Üzerinde Bulunan Cevşenin, Restorasyon İşlemleri Sonrası Görünümü (İAM Arşivi)

Resim 17: Birey 6 (İAM Arşivi)

Resim 18: Birey 9 (İAM Arşivi)

Resim 19: Birey 9'un Üzerinde Belgelenen Yüzük (İAM Arşivi)

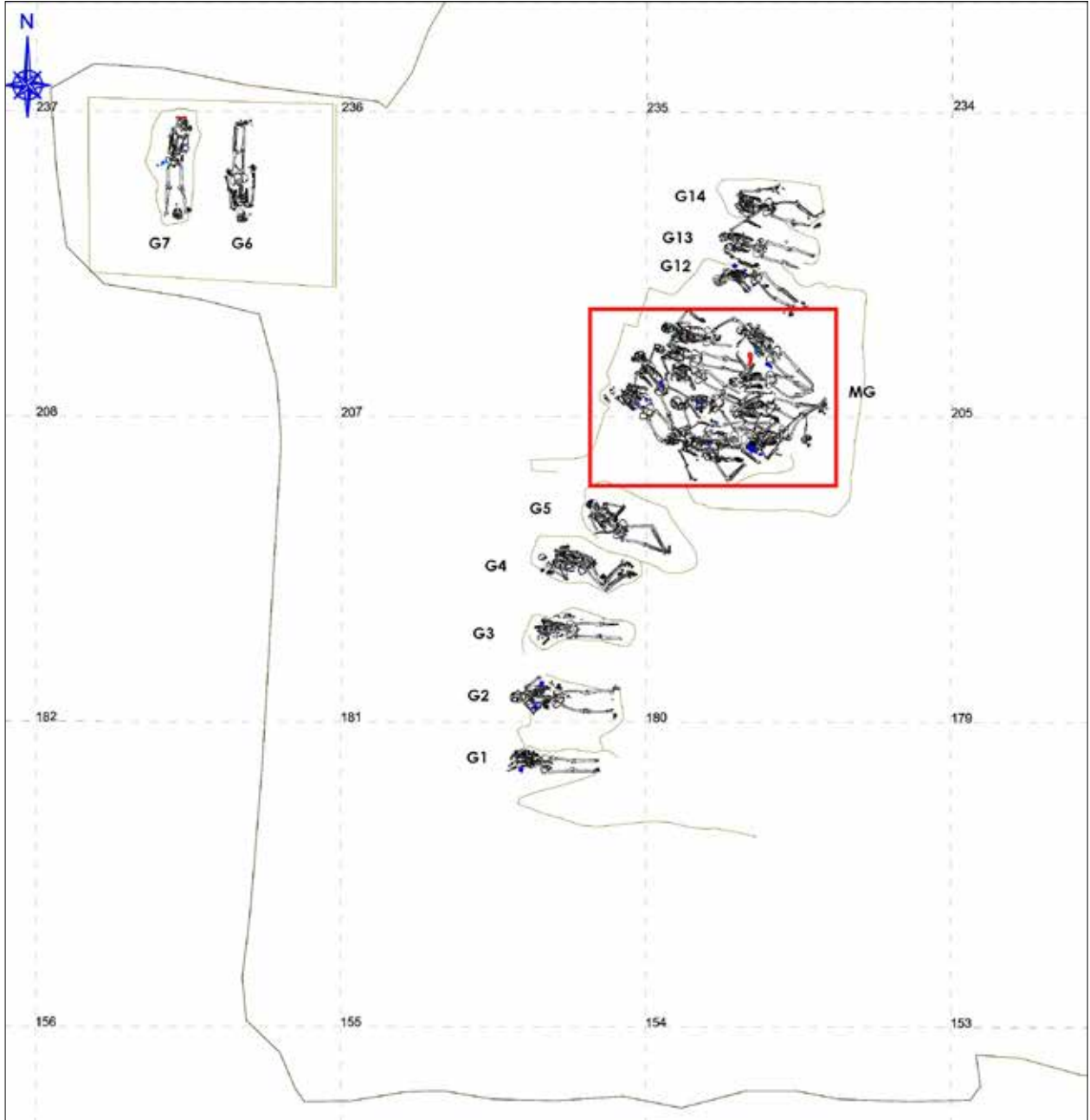
Resim 20: Birey 10 ve Üzerindeki 26 Yaka Numarası (İAM Arşivi)

Resim 21: Birey 11 (İAM Arşivi)

Resim 22: Birey 12 (İAM Arşivi)

Resim 23: Toplu Mezar ve Çevresindeki Tekli Gömüt Şeklindeki Mezarlar (İAM Arşivi)

Resim 24: M3'te Tespiti Yapılan Metal Kutu
(İAM Arşivi)

Resim 25: M3'te, Metal Kutu İçerisinde Bulunan Pusula
(İAM Arşivi)

Resim 26: M4'te, Bireyin Parmağında Bulunan Yüzük
(İAM Arşivi)

Resim 27: Bireyin Parmağında Ulaşılan Yüzüğün Restorasyon İşlemleri Sonrası Görünümü (İAM Arşivi)

Resim 28: M4'te, Bireyin Klavikulasında Bulunan 86 Yaka Numarası (İAM Arşivi)

Resim 29: 86 Yaka Numarası (İAM Arşivi)

Resim 30: M4'te Ulaşılan, Necmettin Yazılı Mühür (İAM Arşivi)

Resim 31: M5'te Bulunan Osmanlı Dönemi Sikkeleri
(İAM Arşivi)

Resim 32: M5'te Ulaşılan, Mehmet Nuri Yazılı Mühür
(İAM Arşivi)

Resim 33: M5'te Bireyin Mandibulasının Altında Bulunan 86 Yaka Numarası

Resim 34: M6'daki Bireyin Görünümü

Resim 35: M6'da Bireyin Mandibulasının Altında Bulunan 86 Yaka Numarası (İAM Arşivi)

Resim 36: M6'da Ulaşılan, Daniel Yazılı Mühür (İAM Arşivi)

Resim 37: M7'deki bireyin Görünümü (İAM Arşivi)

Resim 38: M7'de, bireyin mandibulasının altında bulunan 86 yaka numarası (İAM Arşivi)

Resim 39: M7'de ulaşılan, Avedis Yazılı Mühür (İAM Arşivi)

Resim 40: M13'de Ulaşılan 17 Adet Sikke (İAM Arşivi)

Resim 41: M11'de Ulaşılan Birey (İAM Arşivi)

Resim 42: 2 Numaralı Koruganın Havadan Görünümü
(İAM Arşivi)

Resim 43: 4 Numaralı Koruganın Havadan Görünümü (İAM Arşivi)